

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

SHUNDUNTHULE/FULWI 2025

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara $2\frac{1}{2}$

Bammbiri ili li na masiatari a 22.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhalu bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda nwaha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.

3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A:	Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B:	Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C:	Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D:	Vhurendi	(35)

4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

Fhindulani mbudziso MBILI kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.

5. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
7. Tevhedzani ndaela dzo nwalwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
8. Nomborani phindulo dzanu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 75 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
10. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhone.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha todou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammbiri lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	35	5
2. <i>Ho dina one</i>	35	9
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.		
3. <i>Findinkodo</i>	35	12
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.		
4.1 'Vulani mufunwa wanga'	18	16
NA		
4.2 'Ndi a putedza ha itea dembe'	17	17
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
5.1 'Nduni dza RDP'	18	19
NA		
5.2 'Thingothendeleki'	17	21

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO ✓
A: Nganea	1-2	1	
B: Dirama	3	1	
C: Nganeapfufhi	4.1+4.2	2	
D: Vhurendi	5.1+5.2	2	
PFESESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEA dzi tevhelaho:

- *U TSHILA NDI U VHONA* – RN Maḁadzhe
- *HO DINA ONE* – S Mbedzi

Fhindulani mbudziso dzothe dzo ḁisendekaho kha nganea ye na guda.

MBUDZISO 1: *U TSHILA NDI U VHONA* – RN Maḁadzhe

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yaḁu vhu ḁo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswa dzo no bva kha mafhungo a bugu e na ḁewa, MBUDZISO 1.1 na MBUDZISO 1.2.

1.1 TSHIBVELEDZWA TSHA A

Nḁu ya Mashudu i vhone i kha ḁi vha yo fungwa mavhone. Hone ho vha hu sa vhone thavhithavi ya vathu vhunga Mashudu o vha a tshi dzula e eḁe. Dzwaini a mbo ḁi khokhonya kha vothi.

'Ndi nnyi ane a khou tou nkhoḁhonyela vhusiku vhungafha?' 'Kha vha mpfarele arali ndo vha thithisa Vho Mashudu. Ndi nḁe Maemu, muḁuhulu 5 wavho. Ndi uri ndo wana luḁwalo lwa malume anga, nda ri ndi a lu ḁisa naho lo kovhela.'

'Afho no shuma muḁuhulu.'

Mashudu u ralo a tshi khou vula vothi. Zwezwi Mashudu a tshi tou ri vothi phamu, avha vhaḁhannga vavhili vho mbo ḁi ri nga ngomu nḁuni 10 khilikhithi!

Vhoḁe vho mbo ḁi bvisa zwigidi. Mashudu nga ngeno a mbo ḁi dzhenwa nga phepho ya tshilimo. Tshifhatuwo tshawe tsho vha tshi tshi tou sisima nga biko. Milomo yone i tshi vhone i tshi khou tshinatshina. Maḁo one o vha a tshi pfala musi a tshi rwana. Milenzhe i tshi tou vha 15 vhungwendengwende.

- 1.1.1 Ndi nndu ya nnyi yo fungwaho mavhone? (1)
- 1.1.2 Ndi vhone vho bvisaho zwigidi afho mafhungoni? (2)
- 1.1.3 U ya nga mafhungo a re afho ntha, ni nga ri mini nga vhudipfi ha Mashudu? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.1.4 Mafhungo a re afho ntha a bvukulula mudzedze ufho wa tshifhinga? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.1.5 U funana ha Phophi na Mashudu zwo vha na masiandaitwa afho kha nganea iyi? (2)
- 1.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho. Kha nganea iyi khotsi a Phophi ndi ...
- A Vho Dzebu.
B Vho Ravhutsi.
C Vho Maano.
D Vho Liedza. (1)
- 1.1.7 Kha iyi bugu muanewa mulutanyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.1.8 Ndi zwifho ZWIVHILI zwe Phophi a itela Mpho hu u sumbedza lufuno lwawe khae. (2)
- 1.1.9 Ndi mulaedza ufho une munwali a tama u u bvisela khagala nga kutshilele kwa Dzwaini na Dugudzha? (2)
- 1.1.10 Arali no vha ni khonani ya Mpho no vha ni tshi do mueletshedza zwifho no sedza vhudifari hawe? (2)

NA

- 1.2 Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḍo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Duvha ilo wo vha u tshi muthu wa lifha vhengeleni la halwa ili la Vuvha. Mpho o ri u swika afha fhethu, a mbo di thoma u toda Mashudu. Musi a tshi vho toda, maṭo awe kha ri hashanyana nga fhaḷa khoneni, henefho ndi hone he a wana ho dzula Mashudu e ethe. Mpho a mbo di vhanyuludza a tshi ya henengei khae. U swika khae, a ho ngo vha na u imaima, Mpho o mbo di ri thetshela u zwi pfe henefha kha luṭaha; Mashudu a tsha di ri kanikani, vha mu dovha henefho fhethu huthihi. 5

'Ni khou nthwela mini?'

'Ni a zwi divha.'

'A thi zwi divhi.' Zwenezwo Mashudu a tshi tou fhedza u amba ipfi ili, vha mu dovha vho mu tsikeledza na tafula. 'Ni khou tou vhona ndo kambiwa?' Muambi ndi Mashudu. 'Nṅe liḷa duvha no nnditsha nga u vhona ndo kambiwa?' 10

'A zwo ngo luga hezwi zwithu vhanna. Vhathu vho no vHINGA, fhedzi vha dovha vha dzhiela na riṅe vhasadzi ri sa athu u vHINGA.' 15

'Hezwo zwine na khou amba zwone ndi maloto fhedzi.' Mpho u ralo o fara Mashudu nga ndevhe dza hemmbe. Vhathu vhe vha vha vha tshi khou nwa halwa vho vha vho no ḍa, vho kuvhangana. Vhaṅwe vho vha vha tshi pfala nga u ri: 'Vha songo vhulaha muthu vhadokotela,' nga ngeno vhaṅwe vha tshi ri: 'Kha vha mu laṭise hoyu mutukana, ha pfi!' 20

- 1.2.1 Bulani fhethuvhupo ha mafhungo a re afho nṭha. (1)
- 1.2.2 Ndi nnyi a no pfi o kambiwa mafhungoni a re afho nṭha? (1)
- 1.2.3 Ndi tshifhio tshipiḍa tsha puloto tshi ṭaniwaho nga mafhungo a re afho nṭha? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 1.2.4 Khudano i re afho mafhungoni i khou vhangwa nga mini? (2)
- 1.2.5 Ndi tshini tshi no khou ita uri Mpho a tou vhanyuludza a tshi ya kha Mashudu? (2)
- 1.2.6 Ndi tshini tsho vhangaho uri Mpho a vhulahise Mashudu kha nganea iyi? (2)

- 1.2.7 Khathulo yo newaho Mpho ngei khothe yo tea? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.2.8 Tshelede i na maluta. Inwi khwathisani fhungo ilo nga u sumbedza he tshelede ya lutanya vhathu kha nganea iyi. (2)
- 1.2.9 Arali no vha ni shaka la Phophi no vha ni tshi do mukhoda kha zwifhio malugana na lufuno lwawe na Mpho. (3)
- [35]

MBUDZISO 2: HO DINA ONE – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudzo dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḁo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudzo.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudzo dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu ye na ṅewa, MBUDZISO 2.1 na MBUDZISO 2.2.

2.1 TSHIBVELEDZWA TSHA C

'Vhaḁa vhaṅhannga vhavhili vha mbo ḁi tsa goloini fhaḁa. A tshi sedza u wana uri ndi Musuku na Osbon. Muṅhannga a pfa o tou pwata! A sea khole a tshi vho amba u swika khavho. Zwi ndi vhoramabindu vha *network*?' U khou ralo Ngeletshedzo o no swika tsini na Musuku.

'Hu si na na zwiṅwe.' Musuku u khou ralo a tshi khou isa tshanda vha 5
khaḁana. Osbon na ene a vha a tshi khou tsa. U tsa a vha a khou sendela tsini na avha vhavhili.

'Ni ri mini Osbon?' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi khou isa tshanda uri vha khaḁane.

'Hai, mafhungo a ḁalesa hu anza na mazwifhi. Ndi sa ḁivhi uri Vho Gwede 10
maramani ho khubwa maladzashango naa?' Osbon u khou ralo vha tshi khou khaḁana.

Nṅe na inwi ri tou fana Osbon. A ni vhoni na lwayo ndo ṅhukhulela ngei kule. Ndi Ngeletshedzo we a ralo.

'Nṅe ndi na manzhi vhukuma vhanna vha hashu. Khao ndi ḁo nanga a 15
ndeme fhedzi.'

'Khoyo Musuku u na mafhungo.'

- 2.1.1 Bulani tshiendedzi tsho shumiswaho afho mafhungoni. (1)
- 2.1.2 Vhoramabindu afho mafhungoni hu khou ambiwa vhonnyi? (2)
- 2.1.3 U ya nga mafhungo a re afho ṅṅha, ni nga ri mini nga vhuḁipfi ha Ngeletshedzo? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 2.1.4 Mafhungo a re afho ṅṅha a bvukulula mudzedze wa tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 2.1.5 U funana ha Ngeletshedzo na Veronica zwo vha na masiandaitwa afhio nganeani iyi? (2)

2.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.

Kha nganea iyi murathu wa Veronica ndi ...

A Ruth.

B Sibongile.

C Ntombie.

D Olga.

(1)

2.1.7 Kha bugu iyi tshi no khou lutanya dendeke na mupikisi ndi mini?
Tikedzani phindulo yanu.

(2)

2.1.8 Ndi zwifhio ZWIVHILI zwe Ngeletshedzo a itela Veronica hu u
sumbedza lufuno lwawe khae?

(2)

2.1.9 Ndi mulaedza ufhio une munwali a tama u u bvisela khagala nga
kutshilele kwa Musuku na Osbon.

(2)

2.1.10 No sedza nganea yothe, ni vhona hu zwifhio ZWIVHILI zwo
kundisaho Ngeletshedzo u langa mabindu e a sielwa nga vhabebi
vhawe?

(2)

NA

2.2 TSHIBVELEDZWA TSHA D

U swika getheni a li khiulula e kati na u tetemela. Khii dzo wa luraru a tshi
khou lwisa u khiulula. O vha a sa sedzwi luvhili nga muthu u toda u vhona
nangoho uri o dinalea. O ri u vula gethe a swika a ima tsinitsini na Veronica
o dalelwa vhukuma muthannga. U tangana u fhira Veronica nga u lapfa, o
vha o ima a kotamisa mutsinga uri a sedze Veronica zwavhudi.

5

'Ndi hone no takala zwino no zwi kona u dzhia tshelede yanga yothe! No
takala a thi ri?' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi nga a sa kuda Veronica nga
thoho.

'Nda vha wa u takala nda humbela goloi ya u da fhano? Ngeletshedzo we.'

'Ei ei ei, matamvu eneo a thi khou toda na u a pfa! Ni na tshituhu tshi no
nga tsha Faraho wa Egipita nowa ndi inwi. Hone kha nne no guma.
Tshelede yanga ndi khou i toda zwino!' Musi a tshi khou ralo Ngeletshedzo
o vha a tshi khou kuda Veron nga khana. Musidzana a pepeleka a tsetsa nga
tsha murahu.

10

'Ndi khou humbela uri ni mphe ndevhe Ngeletshedzo uri ri thusane kha u
wana ndila ya u wana tshelede murahu kana goloi.'

15

O ri u ralo Veronica e hasha kha Ngeletshedzo.

- 2.2.1 Ndi nnyi a no pfi u na tshituhu tshi no nga tsha Faraho afho mafhungoni? (1)
- 2.2.2 Bulani fhethuvhupo ha mafhungo a re afho ntha. (1)
- 2.2.3 Ndi tshifhio tshipida tsha puloto tshi taniwaho nga mafhungo a re afho ntha? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 2.2.4 Khudano i re afho mafhungoni ndi ya lushaka lufhio? (2)
- 2.2.5 Ndi tshini tshi no khou ita uri Ngeletshedzo a ambe a tshi khou tetemela afho mafhungoni? (2)
- 2.2.6 Kha nganea iyi ndi ngani Ngeletshedzo a songo tangedza thuso ye a newa nga khonani dzawe Musuku na Osbon? (2)
- 2.2.7 Zwa u difanyisa ha Ngeletshedzo na lwanzhe zwo vha zwo tea? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 2.2.8 Tshelede i na maluta. Inwi khwathisani ilo fhungo nga u sumbedza he tshelede ya lutanya vhathu kha iyi nganea. (2)
- 2.2.9 Nga murahu ha u vhala nganea iyi, ndi zwifhio ZWIRARU zwine na nga eletshedza vhathu vha na kutshilele ku no fana na kwa Ngeletshedzo uri vha si tangane na zwe a tangana nazwo vhutshiloni? (3)
- [35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

MBUDZISO 3: *FINDINKODO* – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 3.1 na MBUDZISO 3.2.

3.1 TSHIBVELEDZWA TSHA E

MUTHUMUKHULU:	Ro dzhena kha khabinethe ya muvhuso u fhata pfano na vhuthihi. Hu na mimuya ya madyelathungo ine ra fanela u i kaidza.	
MURADO 1:	Mimuya ya madyelathungo?	
MUTHUMUKHULU:	Tshete! (<i>U a hotola</i>) Vho De Wit vho nkwama vho khukhulisea. Vha ntsumbedza u khukhulisea havho nga nkwambo wa vhathu vthane vha sa kaidze ndimi dzavho. (<i>Ha pfala phosho</i>) Hu na zwine vhathu vhe nda vha sokou lopola ngeno zwi sa anani na ndayotewa ya dzangano lashu. Ndi na bammhiri la muvhigo li khwathisaho vhutudzetudze ha minista Skosana. Ndo vhudza Vho-De Wit nda ri ri ne sa khabinethe, ri ne hafhu sa dzangano, a ri di kwakwanyani na nyito dza minista Skosana. (<i>Ha pfala phosho</i>)	5 10 15
MURADO 1:	Aya o no vha manwe ngoho.	
MUTHUMUKHULU:	Tshete! A thi athu u fhedza u amba.	
MURADO 2:	Muhulisei, na ri ne kha ri tendelwe ri pose maipfinyana.	
MUTHUMUKHULU:	Ii, kha ri pfe. (<i>Hu takuwa murado 2</i>)	20
MURADO 2:	U rulwa mushumo ha minister Skosana ri ne ri a hu sola.	
MUTHUMUKHULU:	Ngani minista? Ri tutuwedza vhukhakhi ho raliho?	25
MURADO 2:	Muhulisei, vhutshinyi ri a vhu vhona, naa muthu a tshinya ha farelwi naa?	

MUTHUMUKHULU:	Vhathu vha a farelwa, ngazwo ndi tshi khou rula minista Skosana mushumo, uri u farelana ha riṇe vharema na vhatshena hu vhonele na kha zwiṇe ra zwi amba.	30
MURADO 2:	(U a sea) Muhulisei, riṇe ri khou amba nga u fareliwa ha minista Skosana.	
MUTHUMUKHULU:	U rulwa hawe mushumo ndi pfarelo khulu, nga uri khufha a kha ḍi vha murado wa dzangano la Madimokirati.	35
MURADO 2:	Ndi humbela uri ene minista a ḍifhindulele.	
MUTHUMUKHULU:	Zwo ḍi luga. (Hu takuwa Skosana)	
SKOSANA:	Ndi livhuwa u newa tshifhinga hetshi. Muhulisei, na vhathu vhothe, nṇe zwi a mmangadza. (No tshifhinganyana)	40
MURADO 2:	Bula!	
SKOSANA:	Nṇe zwi a mmangadza nga uri hu na vhaṇwe vhathu hafha kha khabinethe yavho. Muhulisei vha tou zwi ḍivha zwavhuḍivhuḍi zwa uri hu na vhathu vhanṇe vha tou ima vha tutuwedza vhathu uri vha fare zwitangu na mafumo vhaye u vhulaha. Vhathu vhenevho vha kha khabinethe yeneyi. Duvha liṇwe na liṇwe vhathu avho vha vhudzedza mulilo wa malofha, hune na namusi a vhaathu u ribwa. (Hu pfala phosho)	45 50
MURADO 2:	Bulai zwothe!	

- 3.1.1 Bulani dzina la lihora li re mafhungoni e na vhala? (1)
- 3.1.2 Muhulisei mafhungoni aya hu khou ambiwa nnyi? (1)
- 3.1.3 Ndivho ya u dzhena ha Muthumukhulu kha muvhuso yo vha i ifhio? (2)
- 3.1.4 Mafhungo e na vhala o bvelela kha tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 3.1.5 Talutshedzani zwo vhangaho u pandelwa ha Skosana kha vhuimo hawe sa minisita? (2)
- 3.1.6 Muthimukhulu buguni iyi o olwa sa muanewade? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 3.1.7 Muvhuso wa apartheid/tshitalula wo vhaisa vhathu vharema? Khwathisani likumedzwa ili nga mbuno MBILI. (2)

- 3.1.8 Arali no vha ni kha zwa polotiki no vha ni tshi do eletshedza madzangano zwifhio u fhata shango. (2)
- 3.1.9 Nga kuvhonele kwanu ndi ngani shangoni hu tshi tea u vha na ndayotewa. Fhindulani nga mbuno THARU. (3)

NA

3.2 TSHIBVELEDZWA TSHA F

<i>(Ofisini dza muvhuso. Ndi nga masiari. Hu vhonala mirado ya Madimokirati yo fara mutangano.)</i>	
MUTHUMUKHULU:	Vho-De Wit vho vhuya vha nnduma ndevhe nga mafhungo a u do litsha u shumisana na rine kha muvhuso wa mbuelano ya lushaka. 5
SKOSANA:	Mulandu?
MUTHUMUKHULU:	Vha ri a vha vhoni vha tshi nga nekana tshanda na rine ngauri vha pfa vha sa vhofholowi. Tshinwe hafhu, vha ri vha toda u fhata lihora la Lushaka vhe nda ha khoro dza phalamennde. 10
DUMA:	Aya ndi maswa.
SKOSANA:	Nne a thi vha vhoni mulandu havha vhanna, nga maanda arali polotiki yavho i ya u fhata hu si ya u thutha. Arali polotiki yavho ya nga ya Kapa Vhukovhela, ine ya vha ya phurophaganda ya swaart gevaar afho a ri nga andani. 15
DUMA:	Vhanna, ri fanela uri ri thanye ri vule mato. Havha vhanna vha vhona u nga vha nga tanzwa nguvho dzavho dzo donaho.
MUTHUMUKHULU:	Nne a thi na ndavha na zwinzhi, tenda vharema vha dzula vho vhofholowa, vhe na pfanelo dzothhe dzo vha teaho. 20
DUMA:	Vhariwe vhathu vha vhona vho tshinya avho madzina buguni dza divhazwakale, zwino vha vho toda u penndulula vhuada he vha ita nga pennde ntswa. 25
SKOSANA:	Ndi vhone vho daho na 'apartheid'. Ro liga ri tshi tambula, ri si na ndaka, ri si na shango, ri si na mulomo. A ambaambaho vha fhedza vhe mulomo nga phula shate-shate. Ndila ya hone i yeneyi nthihi ya u panga vhathu dzhele tshitangadzimeni hangei. 30
DUMA:	Hu tou nga vho vha vho humbula uri vharangaphanda vhashu vha do hangwiwa vha fhedza vho fela dzhele. 35

MUTHUMUKHULU:	Kha ri hangwe nga zwa kale ri sedze mushumo wo ri livhanaho.	
SKOSANA:	Muhulisei!	
MUTHUMUKHULU:	Ri fanela u shuma. Swina ndi leneli line la vha a li tsha kokodza gariki ya muvhuso wa mbuelano ya lushaka.	40
SKOSANA:	Nne a thi vhoni swina, ndi vhona khonani. Ndi vhudifhinduleli hashu rothe u shuma itoni la mvelaphanda. Hedzi khonani dzashu ri nga dzi vala mulomo nga u ita zwi tevhelwaho.	45
SKOSANA:	Kha vha bule muhulisei.	
MUTHUMUKHULU:	Ndala kha i kudzwe daledaleni, nahone i si tsha sendela tsini na luhura lwa vhathu vhashu.	

- 3.2.1 Mafhungo e na vhala a khou bvelela ngafhi? (1)
- 3.2.2 Vhathu vho kuvhanganaho afho mafhungoni ndi mirado ya lihora lifhio? (1)
- 3.2.3 U ya nga Muthumukhulu, ndi tshanduko dzifhio dzine dza do vha hone kha muvhuso? (2)
- 3.2.4 Ndi ngani Muthumukhulu a tshi ri a ri hangwe zwa kale ri sedze mushumo we ra livhana nawo? (2)
- 3.2.5 Bulani zwithu ZWIRARU zwine Skosana a ri vho liga vha tshi tambula vha si nazwo. (3)
- 3.2.6 Muanewa dendeke kha bugu iyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.2.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Demokirasi ndi mini?
- A Muvhuso wa khombetshedzo.
- B Muvhuso wa u khethiwa nga vhathu.
- C Muvhuso u shengedzaho.
- D Muvhuso u sa khethiwi nga vhathu. (1)
- 3.2.8 Talutshedzani zwo bvelelaho mathakheni a dirama iyi. (2)
- 3.2.9 Kuhumbulele kwa Muthumukhulu na De Wit ku fhambana hani malugana na kuvhusele? (2)
- 3.2.10 Vhagudi vha vharema a vha dzuli murunzi muthihi na vhagudi vha vhatshena. Inwi ni vhona tshivhangi hu mini? (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEAPFUFHI dzi tevhelaho:

- 'VULANI MUFUNWA WANGA' – NA Milubi
- 'NDI A PUTEDZA HA ITEA DEMBE' – NA Milubi

MBUDZISO 4

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganeapfufhi MBILI dze na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḑo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswa dzi no bva kha mafhungo a bugu e na ṅewa, MBUDZISO 4.1 na MBUDZISO 4.2.

4.1 'VULANI MUFUNWA WANGA' – NA Milubi

TSHIBVELEDZWA TSHA G

Afha hune Latani a vha hone ndi kha rumu ya iṅwe ya zwifhato zwilapfulapfu henefha Yunivesithi ya Henefhano. Tshifhato itshi tsho fhatwa lwa vhudele lune musu muthu e ngomu a kona u vhona zwothe zwi re fhasi. Musu muthu e rumuni iyi u tou vhona zwavhuvhudi zwiendedzi zwothe zwi no dzhena na u bva vhuimazwiendedzi ha tshifhato itshi. 5

Namusu Vho-Dinani vha tshi khou imisa tshiendedzi tshavho afha fhasi ha tshifhato itshi, Latani u khou ḑi vha vhona zwawe.

A tshi posa mato a vhona vha tshi khou vula buthu, vha bvisa zwine vha bvisa vha tshi vhea fhasi. Vho no fhedza vha putedza tshinwe tshithu tshe vha vha vho fara. Musu vho no tshi putedza, tsha lidza muludzi, we wari u lila mavhone a taidza. U ralo zwa amba uri tshiendedzi tsho dilodela nga tshone tshine. 10

U fhedza Vho-Dinani vha doba mihwalo yavho, vha mbo ḑi livha munangoni wa tshifhato tshenetshi. Latani a tshi vhona vho livha munangoni, a mbo ḑi divha zwauri ndi hone vhe ndilani ya u ḑa henefha hune a vha hone. Khathihi fhedzi a pfa mbilu yo ya mutanani. A vula fasitere, a humbula u fhufha. A tshi kala a wana fhasi hu si fhano tsini. A fhufha hu ḑo vha na u fhufhela lufuni. Ndi henefha hune a ḑo devhekana dethele vhuluvhi wa wana ho hasekana. 15

- 4.1.1 Bulani Yunivesithi ye Latani a vha a tshi dzhena khayo? (1)
- 4.1.2 Zwifhato zwa Yunivesithi zwo vha zwi zwifhato de? Fhindulani nga mbuno MBILI. (2)
- 4.1.3 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.1.4 Talutshedzani vhudipfi ha Nani musa a tshi vhona munna wawe Vho Dinani ni dovhe ni tikedze phindulo yaṅu. (2)
- 4.1.5 Nani phambano vhukati ha Vho Dinani na mufumakadzi wavho Nani malugana na vhudifari. (2)
- 4.1.6 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto, Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.1.7 U ya nga nganeapfufhi iyi talutshedzani zwa Latani a ita hu u lingedza u dzumbama Vho Dinani? (2)
- 4.1.8 Thasululo ya nganeapfufhi iyi ni vhona yo bveledzwa zwavhudi naa? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.1.9 Ni vhona zwa zwa bvelela kha nganeapfufhi iyi zwi tshi itea vhutshiloni naa? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno THARU. (3)

4.2 'NDI A PUTEDZA HA ITEA DEMBE' – NA Milubi

TSHIBVELEDZWA TSHA F

Zwothe zwo thoma sa madze. Havha Vho-Gideon Dimbalala vho do vhudza mufumakadzi Vho-Narina zwauri vhona vha khou ya mitanganoni ngeyo-ngeyo.

Vhari arali hu u vhuya vha do vhuya nga Swondaha. Mufumakadzi ndi u vhalongela zwothe zwo fanelaho. Nangoho vha vha dzhena goloini vha 5 ditutshela.

Vho-Gideon Dimbalala vho vha vho no nwa maitele a no nga ha fushi kha hoyu mufumakadzi wavho. Itali muthu arali o no vha na peta a sa hangi na luthihi. Narina o do dina u ita zwa u dikonanya na ula mufumakadzi Nora we avha a sa fhiri muthu. Hothe na hu sa iwi ene o vha a tshi ya. Nowa 10 dzothe dzi re na vuhali na dze dza vha dzi si na dzo vha dzi tshi dihwa nga. Mulenzhe wa Nora avha Vho-Narina vho vha vho tou doba tshothe. Mulilo wa mbava itali u sa orwi.

Vho-Gideon Dimbalala vho ri u tuwa sa zwe vha ambisa zwone, vha swika ngei lonzhi Siawovhea vha vhidzisa zwikotikoti zwavho. Vha endela u nwa dinani ya muthu vha sa vhuyi vha i vhona. Vha ri u fhedza zwe vha vha vho vhea phanda havho vha mbo di vhidzisa zwiinwe. Ha ri ho no swa na duvha lo no swifhala, vha humbela mune wa lonzhi zwauri vha sie goloi yavho haneefho. Vha ri vha do da vha i dzhia nga li tevhelaho. 15

- 4.2.1 Bulani he Vho-Dimbalala vha vha vha tshi khou ya hone? (1)
- 4.2.2 Nhani dzina la mufumakadzi wa Vho-Dimbalala. (1)
- 4.2.3 Ndi zwifhio zwi sumbedzaho uri mufumakadzi wavho o vha thogomela? (2)
- 4.2.4 Mafhungo e na vhala a tana vhudipfi vhufhio ha Vho-Dimbalala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 4.2.5 Nora o shela mulenzhe nga ndila ifhio kha vhudifari ha mufumakadzi wa Vho-Dimbalala? (2)
- 4.2.6 Ndi maitele afhio e Vho-Dimbalala vha vha vho no a guda nga mufumakadzi wavho? (2)
- 4.2.7 Muñwali o kona naa u bveledza thoho ya mafhungo? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 4.2.8 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 4.2.9 Arali no vha ni na shaka li re na vhudifari vhu no nga ha Vho Narina, no vha ni tshi do li eletshedza zwifhio no sedza vhudifari halo. (3)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

Kha khethekanyo iyi, mbudziswo dzo vhudziswa dzi tshi bva kha ZWIRENDO zwi tevhelaho:

- 'NDUNI DZA RDP' – TN Pholi
- 'THINGOTHENDELEKI' – TN Pholi

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindlelani mbudziswo dzo vhudziswa dzo no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 5.1 na MBUDZISO 5.2.

MBUDZISO 5

- 5.1 Vhalani TSHIRENDO tshi tevhelaho nga vhusedzi uri ni kone u fhindula mbudziswo dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yangu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziswo.

NDUNI DZA RDP – TN Pholi

- 1 Maṭo o vhona ndi kule nda kungea,
- 2 Tsini-tsini nda sendela,
- 3 Muhumbulo wo pika u fushea,
- 4 Nda sendelesa nda tovhowa.
- 5 Nṇdu dzavhuḍi mafasitere mabuli,
- 6 Mbondo dzo kunaho dzo dona kavhili,
- 7 Mivhala i kungaho i nengisa u sedza,
- 8 Ṭhanga dzo fulelwaho, fhasi malege o awela.
- 9 Zwiṭarata zwo shanduka mabunga,
- 10 Milambwana i elaho wa nwa u a golola,
- 11 Dzo faho mmbwa haya hadzo ndi henefho,
- 12 Vhadzadze a vhana mashika vha posa.
- 13 Nṇdu dza RDP vhadzuli vhadzo,
- 14 Namusi ndi vhano, matselo ndi avho,
- 15 Nḍevhe u dzinga ho dala,
- 16 Zwidzozo u dala, miungo phosho zwo hudza.
- 17 Vhana na vhokhotsi vha gekhana khoroni,
- 18 Vhaṇwe vha tshi dzhena, vhaṇwe vha tshi bva,
- 19 Zwiṇengisaho zwothe fhano ndi hone haya,
- 20 Vhathu vho shanduka zwipuka nga husili.

21	Vhahashu, nndu dze na newa,
22	Tondani, kunakisani ni fushe vhafhi,
23	Shandukani, vhuthu na vhudele zwi vhe zwanu
24	Nduni dza RDP fhala.

- 5.1.1 Bulani dzina la figara ya muambo i re kha mutaladzi wa 3. (1)
- 5.1.2 Kha ndima 2 ndi zwifhio ZWIRARU zwine murendi a ri a zwo ngo dzula zwavhudi nduni dza RDP? (3)
- 5.1.3 Nwalani zwithu ZWIVHILI zwi no poswa milambwanani i no wanala nduni dza RDP. (2)
- 5.1.4 Ntani tshikimu tsha raimi tsha ndima ya 1. (2)
- 5.1.5 Mutaladzi 9 u bvisela zwifhio khagala tshirendoni itshi? (2)
- 5.1.6 U ya nga ndima ya 3, vhadzuli vha nduni dza RDP vha na mvumbode? (2)
- 5.1.7 Muhumbulo muhulwane wa itshi tshirendo ndi ufhio? (2)
- 5.1.8 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka lufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 5.1.9 Inwi ni nga takalela u dzula nduni dzi no khou ambiwa tshirendoni itshi? Tikedzani phindulo yanu. (2)

NA

- 5.2 Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

THINGOTHENDELEKI – TN Pholi

1	Ndi vhangana we wa vha leludzela vha takala?
2	Ndi hungana he wa hu leludzela ra pembela?
3	U fhata hafha, wa thutha hafho.
4	U tavyhanya sa lupenyo vhai!
5	Tshilengo a si tshau,
6	Tshikolo ndo kundiswa nga iwe,
7	Mushumoni ndo thathiswa nga iwe,
8	Mbingano yanga yo pfuvhiswa nga iwe,
9	Thingothendeleki, iwe mutendeleki.
10	Mitodzi yanga namusi khei,
11	A u i sedzi, u dzula wo fulela,
12	U khou di thutha ha thuthea.
13	U khou di fhata ha fhatea,
14	Thingothendeleki, vhabebi vhau vha ngafhi?
15	Mmbudze, ndi vha vhudze vha tevhle nwana wavho.

- 5.2.1 Topolani tshiga tsho imelaho u tavyhanya afho tshirendoni. (1)
- 5.2.2 U ya nga tshirendo itshi, hu na he lusingothendeleki lwa thithisa murendi hone. Lwo mu thithisa kha zwifhio ZWIRARU? (3)
- 5.2.3 Murendi u ambani nga mutaladzi wa 5? (2)
- 5.2.4 Kha tshirendo itshi murendi o lila? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 5.2.5 Mitaladzi ya 12 na 13 i bvisela zwifhio khagala? (2)
- 5.2.6 Kha mutaladzi wa 14 murendi o shumisa mbudziso ya rithoriki. Inwi neani mushumo wayo. (2)
- 5.2.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
Ipfi 'vhabebi' kha itshi tshirendo lo imela ...
- A mme na khotsi vha thingothendeleki.
B vha rengisaho thingothendeleki.
C vho sikaho thingothendeleki.
D vho rengaho thingothendeleki. (1)

- 5.2.8 Mutevhetsindo wa itshi tshirendo u t^ut^uwedza vhu^udipfi vhu^uf^uhio
kha murendi? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 5.2.9 Inwi ni a tikedza muhumbulo wa uri t^uthingothendeleki dzi
humiselwe ha vhabebi vhadzo? Tikedzani phindulo ya^u. (2)

T^uHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGU^uTE: 70